

“Küresel Kentte Karşılaşmalar” (ya da) Yeni Bir Nomos Olarak Şiddet/Terör

Sıtkı KARADENİZ*

“Confrontation in the Global City” (or) Violence/Terror as a
New Nomos

Citation/©: Karadeniz, Sıtkı, (2016). “Confrontation in the Global City” (or) Violence/Terror as a New Nomos, Milel ve Nihal, 13 (2), 62-80.

Abstract: “The Nomos of the globalization” described usually with reference to Carl Schmitt refers to transformation on “understanding of earth” from territory-base order to non-territorial world. But territory / space is today very significant determinant factor interpreted as an absolute geometric norm. Struggle for freedom is still territorial while visa, passport, refugee camps, border wall, wire fencing and “ditches” must be seen as consecrating practices on space. The city, however, described as a space of “the nomos of the globalization” has been transformed to the space of “global counter-terrorism”. Both “Conventional warfare” linked to the “battlefield in open confrontation” and guerilla/brigand “terror” linked to the “mountain / jungle” have already been “urbanized” through threatening urban life. Therefore the new “nomos” relied upon intense violence and hatred has been produced. This new nomos that Agamben can suggest shall be a beginning of the end of “the city that we know” by actually disappearance of the jungle in favor of the city.

Key Words: nomos, globalization, city, terror, war.

* Yard. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü [stkkaradeniz@gmail.com]



Atıf/©: Karadeniz, Sıtkı, (2016). “Küresel Kentte Karşılaşmalar” (ya da) Yeni Bir Nomos Olarak Şiddet/Terör, Milet ve Nihal, 13 (2), 62-80.

Öz: Carl Schmitt’e referansla tanımlanan “globalizasyonun nomosu”, toprağa bağlı bir düzenden, mekânsal sınırlılıkların aşındığı bir “dünya kavrayışı”na işaret etmektedir. Oysa bugün mekânın daha çok belirleyiciliğinden, neredeyse geometrik bir mutlaklığa taşınmasından söz edilebilir. Özgürlük mücadeleleri hâlâ teritoryaldır; ve üstelik vize, pasaport, mülteciler, hudut duvarları, tel örgüler, “hendek”ler mekânı daha çok kutsayan pratiklerdir. Bizzat “globalizasyonun nomosu”nun mekânı olarak tanımlanan kent de, “küresel karşı-terörler”in mekânı haline gelmiştir. “Meydan” ile ilişkilendirilen nizamî “savaş” ve “dağ/orman” ile ilişkilendirilen gerilla/eşkiya “terör”ü, artık “kent”leşmiştir ve kentin, kentsel hayatın altyapısını hedef almaktadır. Dolayısıyla, şiddetin ve nefretin gramerinin geçerli olduğu yeni bir “nomos” üretilmektedir. Bu yeni *nomos*, belki de Agamben’in diyebileceği gibi, ormanın kentin lehine ortadan kaybolması ve tam da bu nedenle “bildiğimiz kent”in sonunun başlangıcı olabilir.

Anahtar Kelimeler: nomos, küreselleşme, kent, savaş, terör.

Giriş: “Globalizasyonun Nomosu” mu “Nomosun Küreselleşmesi” mi?

Ahmet Çiğdem (1999: 145-50), “pre-modern dünya kavramı”nın, “somut olarak toprağa bağlı bir tanım” olduğunu ve “denizin başladığı yerde bit(tiğini)”, oysa modern zamanlarda, bu mekânsal sınırlılık ve sınırlandırmanın ortadan kalktığını, dolayısıyla da “artık ‘global’ bir dünya kavramına sahip olduğumuz(u)” söylüyor. Gerçi, hemen ardından, globalizmin ‘dünyanın hepsini’ kapsamadığını, zira hâlâ hem onun nesnesi konumunda olan toplumların, hem de kuzeyle güney arasında derin farklılıkların olduğunu da ekliyor. Mevzuya girmek için böyle bir kavramsal analiz biçiminin, benim için de yeterli olduğunu söyleyebilirim. Fakat analizini yasladığı Carl Schmitt’in “nomos”u¹ ile kurduğu ilişki düzleminden biraz

¹ En iyisi, kavramın açılımını doğrudan Schmitt’in kendisinden almak (2009: 113): “Yunanca’daki *nomos* kelimesi, *nemein* fiilinden gelir ve bunun gibi onun da üç anlamı vardır. *Nemein* ilk olarak almak ile aynıdır. Bundan dolayı *nomos* da ilk olarak alma anlamına gelir. Grekçe’de, örneğin, *legein-logos* Almanca’daki *sprechen-Sprache* (konuşmak-konuşma)’ya paralelse, aynı şekilde Grekçe’deki *nemein-*

sapmak gerektiğini düşünüyorum. Ama daha önce Schmitt'in ne söylediğine bakalım.

Schmitt'e (2009: 148) göre, "deniz ve dünya hâkimiyetinin bugüne kadarki bağlantısının üzerinde tesis edildiği deniz ile kara tak-simi" geçersiz hale geliyor ve "bununla birlikte dünyanın şimdiye kadarki *nomosu* geçersizleşiyor). Onun yerine engellenemez ve kar-sısında durulamaz bir şekilde gezegenimizin yeni *nomosu* gelişi-yor... Eski *nomos* tabii olarak ortadan kalkıyor ve onunla beraber bütün bir eskimiş ölçü, norm ve nisbetler sistemi de. Fakat gelen de bu yüzden sadece ölçüsüzlük ya da *nomos* düşmanı bir hiçlik değil. Eski ve yeni güçlerin öfkeli mücadelesinde de adil ölçüler meydana geliyor ve kendi kendilerine anlamlı parçalar oluşturuyor". İki yerde bu analizden sapmanın gerekliliği ortaya çıkıyor. İlki, Çiğ-dem'in, modern-premodern ayrımına da zemin teşkil eden bu *no-mos* değişiminin, Schmitt'in öngördüğü ya da umduğu anlamda, bu farklı *nomoslara* karşılık gelen farklı parçalar arasında adilce bir ölçü getirdiği ile ilgili. Zaten Çiğdem'in de işaret ettiği gibi, bugünden bakıldığında, bunun tuttuğunu söylemek çok da mümkün görün-müyor. Schmitt'in "farklı parçalar" dediği, Çiğdem'in ise, "derin farklılıklar" diyerek ayırım koyduğu bu iki *nomos* arasında, yüksek gerilim hattının geçtiği söylenebilir ki ileride daha çok bu gerilimle ilgilenmek durumundayız.

İkincisi ise, modern zamanlarda, bu *nomos* değişimiyle birlikte ya da onun paralelinde "mekânsal sınırlılık ve sınırlandırmaların ortadan kalkması" ile ilgili. Çiğdem, yine Schmitt'e referansla, modern dönemin, "toprak temellüğünün hem meşruiyetini hem de pratik olabirliğini ortadan kaldırdığından, temellüğün, ona bağlı olarak bölüşümün ve üretimin tabiatının dönüşmesini sağlamış" olduğunu, dolayısıyla da toprağa-bağlı olmayan bir yeni "dünya dü-zeni" ya da başka bir ifadeyle, "globalizasyonun *nomosu*"na

nomos da Almanca'daki *nehmen-Nahme* (almak-alma)'ye paraleldir. Alma ilk önce karanın, daha sonra da dünya tarihi incelememizde sıkça sözü geçen denizin alınmasıdır, endüstri alanında endüstrinin, yani endüstriyel üretim araçlarının devralınmasıdır. *Nemein*'in ikinci anlamı, alınanın parçalarına ayrılması ile dağıtılmasıdır. Yani *nomos* ikinci olarak, toprağın bölünmesiyle dağıtılması ve buna dayalı mülkiyet düzenidir. Üçüncü anlamsa hayvan otlatmak, yani dağıtma ile elde edilen toprağın kullanılması, işletilmesi ve değerlendirilmesi, üretim ile tüketimdir. Almak-dağıtmak-hayvan otlatmak bu sıralamayla, her elle tutulur dü-zenin üç temel kavramıdır".

ulaşıldığını ileri sürüyor. O halde küreselleşme ile, yani bir “kurucu ilke”ye, “düzenleyici güç” olarak yeni bir “nomos”a mı geçmiş bulunuyoruz? Aksine, bugün mekânın daha çok belirleyiciliğinden, neredeyse geometrik bir mutlaklığa taşınmasından söz edilebilir. Özgürlük mücadeleleri hâlâ teritoryaldır; ve üstelik vize, pasaport, mülteciler, hudut duvarları, tel örgüler, “hendek”ler mekânı daha çok kutsayan pratikler olarak karşımıza çıkıyor. O halde bu, mekâna-bağlı olmayan bir yeni *nomos*tan ziyade, mekânı başka türlü kavrayan bir *nomosa* işaret eder. Öyleyse Çiğdem’in, “globalizasyonun nomosu” dediği şey, ya da “mekân’ olarak globalizasyona giydirilen nomos” nasıl teşhir edilebilir?

Aslında küreselleşmenin kendisini “yeni nomos” olarak tanımlamak yerine, onun üzerinden bir *nomos* yaratma, “düzenleyici bir güç” olma rolünü oynamak isteyenlerden söz etmek daha makul görünüyor. Bunun da tarihinin, Schmitt’in “eski nomos” dediği, Avrupa’nın dünyanın geri kalanını *temellük etme, bölüşme ve üretme – üretimin ve de tüketimin nesnesi haline getirme-* girişimiyle aynı süreci paylaşan “medenileştirme” söylemiyle aynı olduğu söylenebilir. Bu da bize, Ahmet Demirhan’ın (2001: 63) “eski nomosun hayaletleri sanki bir adım ötededirler: görünüp kayboluverirler birden” dediği şeyden ziyade, “yeni *nomos*” olarak sunulan şeyin, eskisinin yeni bir versiyonundan başka bir şey olmadığını gösterir. Nitekim 11 Eylül ile, “genişlemiş Avrupa”nın² zihninin yüzeyine çıkan şeyin, tekrardan bir “medenileştirme” misyonu³ olduğunu düşündüğümüzde, bunun bir “hortlak” olmadığını, zira bu misyonun/*nomosun* hiç ölmediğini görürüz. Böyle okunduğu takdirde, bu, Demirhan’ın yine aynı yerde dile getirdiği başka bir şeyi daha anlamamızı da temin eder: “istisna durumu”nu⁴. Yine Schmitt’den mülhem bu kavram,

² Burada, Baudrillard’ın “obez” metaforu belki daha uygun düşebilirdi, ancak kavramın tüm yükünü buraya boşaltmanın doğuracağı haksızlıkla yüzleşmeye de gerek yok. Sadece, Baudrillard’ın “obez”ini, teninden taşan, ontolojik mekânsal sınırlarını başkaları aleyhinde genişleten bir “şey” olarak anladığımı belirtmekle yetineyim. Bk. Baudrillard, 2015. Ben ise, “genişleme”yi üç anlamda kullanıyorum; bugün adına Amerika, Antarktika, Avustralya, Yeni Zelanda dediğimiz mekânlara doğru fiziksel anlamda genişleme, önce sömürgeleştirme, ardından kapitalizmle ve küreselleşme ile iktidar anlamında genişleme ve ayrıca özellikle her iki anlamı birden tüketen ABD örneği bağlamında genişleme.

³ Bk. Karadeniz, 2003.

⁴ Bk. Agamben, 2008.

Demirhan'a göre (2001: 63), “*nomos* dışında kalan, kaostur: *nomos*'un tanımlayamadığı, boş ve uçsuz bucaksız olarak düşündüğü bir şey: bu şeyde başka kültürlerin ya da başka, farklı insanların olup olmasının hiçbir önemi yoktur. Onlar, *nomos*'un dışındadır. Ama kendi çerçevesi içinde bu kaosa bir tanım vermek isteyen *nomos*, onu önce 'istisna durum'a indirger. Böylece ona belirli bir yer tahsis etmeyen, ama bu yer tahsis edilmemesiyle de onun ilk içerilmesini gerçekleştiren bir adımdır. Bu ilk adım, bir dışlamadır aynı zamanda da; bazıları 'kara', bazıları 'kızıl' derilidir vs. gibi. Bu ilk adımın akabinde, hemen bu istisna durumunun ortadan kaldırılması ve kaosun *nomos* içinde bir düzene kavuşturulması gerekir”. Kuşkusuz bunu, “kaos”un sona erdirilmesi anlamında değil, yönetilerek daimi müdahalenin alanı olarak kalmasını sağlama aracı olarak anlamak gerekiyor. Çünkü “ikiliğin/çokluğun/kaosun” “birlik/düzen” lehine giderilmesi, müdahalenin/savaşın gerekçesini de ortadan kaldıracak için, temellük, dağıtım ve bölüşüm ilkesini işlevsizleştirebilir. Oysa “kaos”u imleyen dünyanın geri kalanı için de “düzenleyici bir güç” olarak, müdahil olma hakkını sağlamak ve bâki kılmak, yani *temellük etme, bölüşme ve üretme* ameliyesinde, eski düzeni/*nomosu* evrenselleştirmek ve ebedî/bakî kılmaktır esas olan⁵. Öyleyse Batı cephesinde yeni bir şey yok diyebiliriz ve bu yüzden de eğer varsa, yeni *nomosu* başka yerde aramalıyız. Belki de yeni *nomosu*, tam da “eski ve yeni güçlerin öfkeli mücadelesinde adil ölçülerin meydana” gelmemesinde, ya da yeni *nomosun* taşıyıcıları olduğu düşünülenlerle kaosun sürdürücüleri oldukları düşünülenler arasındaki gerilimde aramalıyız.

Burada, Schmitt'in aksine, mekânın daha çok belirleyici olduğu küresel bir dünyaya doğru gittiğimizi ve bunun en somut halinin de “kentler” olduğunu öneriyorum. Bununla birlikte, Bauman'ı takip ederek, bu küresel kente ise, yeni bir “belirsizlik/yabancılık” durumunun hâkim olduğunu vurguluyorum. Bunu ise, küresel kentte yaşanmakta olan ve Schmitt'in çıkmayan öngörüsünün de etkili olduğu “gerilimler” aracılığıyla yapmak istiyorum.

⁵ Bush, 11 Eylül sonrası, “küresel teröre karşı savaş” ilanını, “sonsuz özgürlük/ebedî adalet” anahtar kavramları aracılığıyla yapmıştı.

“Küresel Kent”te (yabancı ile) Karşılaşmalar

Günümüz kentsel mekânının biçimlenmesinin, geleneksel, modern, postmodern ve küresel süreçlerin bu mekânın yerel aktörleriyle etkileşimlerinin sonucu olduğu söylenebilir. Kuşkusuz bu etkileşimlerin mevcudiyeti oranında da kentsel mekânlar ayrışmakta veya benzeşmektedirler. Ancak yaşamakta olduğumuz küreselleşme sürecinin, gelişen iletişim ve ulaşım imkânlarının da oluşturduğu zeminde, bu etkilerin alanını genişlettiğini ve dolayısıyla dünyayı kentler üzerinden şekillendirdiğini söylemek mümkün görünüyor. Teknoloji, bilgi, sermaye, imaj/ımge ve insan hareketliliğinin ülke sınırlarını aşındırarak kentten kente akışı (Appadurai, 1996), kentler arasındaki etkileşimi ve eşgüdümü oldukça kolaylaştırmıştır. Bu nedenle, küreselleşme sürecinin etkilerinin en yoğun gözlemlendiği mekânların kentler olduğu söylenebilir. Zaman ve mekândaki bu yeni düzenlenmede, bütünlüğünü yitiren ve parçalar halinde algılanan küresel kent (Işık 1993: 32), aslında dünya ölçeğinde bir “bütünlük” duygusu yaratmakla at başı gitmektedir⁶. Zira Bauman’ın (2006: 8) ifadesiyle, “Küreselleşme ne kadar birleştirirse o kadar böler; birleştirirken böler; yerkürenin tektipliğini teşvik etme ile bölme nedenleri özdeşir”. Farklılığın küreselleşmesi olarak da tanımlanabilecek bu vasatta, her şey hızlı akar. Bu hızlı akış, sınırları belirginleştirip bütünsel bir dünya algısı yaratırken, yerel farklılıkları tahrik edip sürece dâhil eder. Böylece “yerel”i “yer”den kopararak “yersiz yurtsuz”laştırmakta, “herkes”i kendi yurdunda bir “yabancı” olarak, bir “turist” olarak dolaştırmakta, ama aynı zamanda, “hiç kimse”nin, bir başka “yurt”ta “yabancı”lık çekmeyeceği bir “dünyalılık” algısına da yol açmaktadır. Artık herkes ve her şey hem çok tanındıktır, hem de bilinmeyen/yabancıdır.

Kentle ilgili yazan ilk sosyologlar, ekseriyetle kenti kırla karşılaştırarak, kenti “bilinmeyen/yabancı mekânı” olarak tasvir ve tasavvur etmişlerdir. Bu kent, onlar için, karmaşık ve kalabalıklığıyla, yabancıyla karşılaşma mekânıydı⁷. Oysa bugünün kentsel

⁶ Bu, Michel Foucault’un, “bireyselleştirerek tabi kılma” stratejisi dediği şey olsa gerek. Onun, başta hapisane olmak üzere, hastane, atölye, okul gibi kurumların, bir yandan bir “bireyselleştirme”ye gittiklerini, ama tam da bunu yaparken, herkesi birey olarak bir üst düzlemde, “panoptizme tabi kıldığını” serimliyor. Bk. Foucault, 2013.

⁷ Bk. Simmel, 2008.

mekânı için Bauman (2011: 194-5) şöyle diyor: “Bir zamanlar geçici bir tahrik unsuru olan yabancılık sürekli bir durum haline geldi. Modern toplumun sorunu artık yabancıların nasıl bertaraf edileceği değil, sürekli olarak onlarla birlikte –yani bilişsel yetersizlik, kararsızlık ve belirsizlik durumunda- nasıl yaşanacağıdır. Bu, yaşam dünyasını yabancıardan temizleme girişimlerinin sona erdiği anlamına gelmez. Tam tersine: Yabancıların varlığının tahrik etmeden durmadığı yerleşik belirsizlik, çıkış yolunu, toplumsal mekânın oluşturulması üzerindeki kontrolü ele geçirme –yani yabancıların özgürlüğünü sınırlama ve sıkı denetim altına alma ve onları büsbütün ‘ait oldukları yerde tutma’- yönündeki sürekli çabalarda bulunmaktadır”⁸. Bu da, Bauman’ın yine aynı yerde dediği gibi, bizi “proteofobik duygular”ın pençesinde kıvrandırmaktadır.

Kentlerin çok hızlı büyümesi, kentte ‘bilinmeyen’ olgusunu giderek artırmış ve bilinmeyenden kaçış, yükselen özel yaşam anlayışıyla birleşerek orta ve üst gelir gruplarını, kent içi alanların negatif özelliklerinden uzak, ama kente yakın bölgelerde oluşturulmuş olan banliyölere doğru kaydırmaya başlamıştır. Bilinmeyene karşı güven/siz/lik algısı⁹, kişileri, benzer toplumsal yapıya sahip, homojen grupların oluşturduğu yerleşim bölgelerinde yaşamaya itmiştir. Kentsel mekânda toplumsal sınıflar arasındaki bu ayrımlaşma, kentsel yazında ‘küresel ve yerel’in çatışması olarak da ifade edilmektedir. Buna göre günümüz metropollerine, küreselleşme ile yerelleşme arasındaki çatışmalar damgasını vurmaktadır. Küresel ölçekte ivme kazanan entegrasyon, dünya kentlerinde parçalanma

⁸ Burada, “kaos” un “nomos” ile kurulan ilişkisinde olduğu gibi, “öngörülemeyen olan” “yabancı”nın yabancılığına son verilmeden, yabancı olarak, yani “belirsizlik muntıkası”nda her an müdahale edilebilir bir “homo sacer” olarak var kalması, gerilimin yönetimi açısından daha işlevsel görülür.

⁹ Appadurai (2008: 89), “sıradan yaşamda belirsizlik ile devletler arası ilişkilerde güvensizlik arasında yeni bir ilişki(nin)” ortaya çıkmakta olduğunu söylüyor: “Geride bıraktığımız anlaşılabilir gerçekçi dünyada devletlerin güvenlik kaygıları ile yurttaşların (ya da sivillerin) günlük belirsizlikleri birbirinden görece ayrıydı. İlki savaş ve barış, diplomasi ve sınırlar, savunma bütçeleri ve dünya siyaseti ile ilişkiliydi. İkincisi ise yerel hukuk ve düzen, toplumsal kestirilebilirlik ve rutin, arkadaşlar ve komşular dünyası hakkında güvenilir bilgi, yerel mekân ve yerel kamusal alanlar hakkında belli bir sahiplik hissi ve yarımın her yönüyle bugünden farksız olacağı hissiyle ilişkiliydi. Bugün devletlerin güvensizlikleri ve sivil mekânların ve insanların belirsizlikleri rahatsız edici şekilde iç içe geçmiştir ve terör, terörizm ve teröristler bu bulanıklığı en iyi görebileceğimiz alandır” (age, s.92).

ve dağılma süreçlerini doğurmakta ve kentin bütünü değil, yalnızca sınırları net olarak çizilmiş, toplumsal, ekonomik ve mekânsal merkezleri küresel toplumun bir parçası haline getirmektedir. Yerel olarak ifade edilen yoksullar/alt gelir grupları ise, küresel ekonomi piyasası koşullarında tanımlanmış bir ortamda kendilerine bir yer bulamamakta ve kendi yaşam koşullarını, kendi buldukları alternatif imkânlar çerçevesinde şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Böylece kentlerde çok farklı yapılanmalar ortaya çıkmaktadır (Karakurt Tosun, 2007: 53-55). Yabancılarla/yoksullarla karşılaşmamak için, güvenli mekânlarına çekilen “endişeli kentliler”, kaçtıkları yoksulları/yabancıları, güvenli mekânlarının kapılarına “güvenlikçi” olarak, çocuklarına bakıcı olarak, bahçelerine bahçıvan olarak, kapıcı, kaloriferci olarak istihdam etmekte ve onlarla kendi “korunaklı mekânlar”ında, kendi “sahaları”nda bir arada olmanın huzurunu yaşamaktadırlar¹⁰. Fakat ne yaman çelişkidir ki, ayrıcalıklı mekânlarının çevrelerinde, yine kaçtıkları gruplarca, kısa sürede “derme-çatma” evler inşa edilmekte ve çeşitli küçük “hizmet” birimleri oluşturularak, endişeli kentliler, eşleri ve çocuklarıyla etkileşecekleri yeni ortamlar üremektedir¹¹. Dolayısıyla kent, tam da Sennett’in dediği gibi, ne kadar kaçılırsa kaçılırsın zaten “karşılaşma mekânı”dır; yeniyle eskinin, gelenekselle modernin, yerelle küreselin, varlığıyla yoksulun, güvenle tehdidin... her daim karşılaştığı mekândır.

“Küresel Kent”te “Şiddetle/Terörle” Karşılaşmalar

Appadurai (2008: 17-21), *Modernity at Large*’da (1996), “imgelerin, zenginliğin, silahların ve halkların küresel akışkanlığı”ndan hareketle çözümlendiği küreselleşmenin, bugün geline “yüksek/yıkıcı aşaması”nda, “büyük çaplı şiddet eylemleri”nin belirleyici oldu-

¹⁰ Bauman (2011: 196), Norbert Elias’ın “yerleşikler” ve “dışarıklıklar” ayrımı üzerinden “sürekli bir sınır çizme ve sınırı koruma savaşı”ndan söz eder. Elias’ın ayrımı, kavramlardan anlaşılabilmesi gibi topografiktir ve sonradan gelenlerin önceden gelmiş olanlara yönelik dışlamasına dayanır. Ancak burada tersi bir durum yaşanmaktadır. Burada, mekânı sonradan gelene terk ederek, yeni bir mekânsal sınır çezeceği ve koruyacağı yeni bir toplumsal mekân üretimi söz konusudur.

¹¹ Güvenlikli mekânlar, banliyöleşme ve yoksulluk mekânları ile ilgili olarak Bk. Alver, 2010; Bacque, 2011; Brown, 2011; Kurtuluş, 2005; Kurtuluş, 2011; Perouse, 2011; Petrescu, 2002; Poyraz, 2011; Wacquant, 2003; Wacquant, 2011.

ğunu vurguladığını söylüyor. Ancak, Appadurai (2008: 14), terörü/şiddeti, “küreselleşmenin korkunç sonuçlarından bazıları” içerisinde gösterse de, aslında dünyayı bir “küre” olarak tasavvur etmenin belki de ilk safhasının “dünya savaşları” ile biten süreç tarafından sağlandığını söylemek mümkün görünüyor. Burada, Schmitt’in eski *nomosunun* işlerliğini koruduğu, dünya savaşlarının, sömürgelerin paylaşımının ya da daha yerinde bir ifadeyle, paylaşılmasının sonucu doğduğu düşünüldüğünde, küreselleşmenin, bu küresel akışların hangilerinin öncülüğünde şekillenmeye başladığı da daha rahat anlaşılır gibi duruyor.

Bugün bildiğimiz anlamdaki küreselleşmenin ilk aşaması, yani *eski nomos*, bol altın ve yeni topraklar için Avrupa’dan yerkürenin dört bir yanına yelken açan tüccarlar/denizciler öncülüğünde başlayan, ardından “büyük şirketler”le devam eden ve en son ulus-devletlerin kontrolünde gelişen zincirin halkalarını birleştiren kapitalizmin eliyle şekillenmiştir (Baudrillard, 2012: 5 vd). Batılı aktörler tarafından yön verilen küreselleşmenin bu ilk aşaması, ekonomi, siyaset, şiddet araçları, bilgi ve teknoloji açısından, dünyanın çok keskin bir biçimde “Batı ve diğerleri” olarak ayrışmasına yol açmıştır. Küreselleşmenin özellikle ilk dönemleri, büyük ölçüde bu ayrışmayı pekiştirme yönünde hizmet etmiş ve dünya, “kurumsallaşmış şiddet yöntemleri” (Giddens, 1998: 61-2) vasıtasıyla, hem bu aktörlerin birbirlerine ve daha çok da dünyanın geri kalanına uygulanan “şiddet”e belki bütün bir tarih boyunca kaldığından daha çok maruz kalmıştır. Bu çıkarsama gölgesinde, “küresel şiddet”in, küreselleşmenin bir sonucu olmanın ötesinde, bizzat hazırlayıcısı olduğu ve dolayısıyla, Schmitt’in dediği, “farklı parçalar arasında adilce bir ölçü”nün değil, bir “adaletsizliğin adilce bölüşülmesi”nin doğurduğu bir zeminde kök salan küreselleşmenin bugünkü yüksek/yıkıcı aşamasında şahit olunan şiddete şaşmamak gerektiği söylenebilir¹².

Ulus-devletin şekillenme süreci, bizzat bu “küresel şiddet”in yarattığı ortamda cereyan etmiştir. Başka bir deyişle, ulus-devlet, varlığını tam da bu şiddet yüzyılına borçlu görünmektedir. Ancak bugün, genelde ulusçuluğun ve özelde ulus-devletin, Appadurai’nin de işaret ettiği gibi, sermaye, teknoloji, enformasyon ve insanların akışkanlığını sağladığı küreselleşme sürecinde

¹² Bk. Baudrillard, 2015. Özellikle “Şiddet” altbaşlığı, sayfa 225 vd.

zayıfladığı/zayıflayacağı tespiti/öngörüsü, bu açıdan düşünüldüğünde, bir ölçüde geçerliliğini koruyor görünüyor. Fakat bununla birlikte, ulus-devletin içerisinde bulunduğu krizin, bizzat müsebbibi tarafından yeniden hayat bulduğu da söylenebilir. Somut bir örnek olarak, 11 Eylül “küresel terör” eyleminin, sadece yaşadığı toplumda/ülkede değil, dünyanın birçok yerinde yerel siyasetin yeniden dizaynında ve “ulusal/cı sınırlar”ın daha da belirgin olarak altının çizilmesinde etkin rol oynadığı görülmektedir (Asad, 2012: 16).

ABD’nin, saldırı sonrasında ülke içinde ve dışında başvurduğu hukuksuz uygulamalar, saldırının sağladığı meşrulaştırmanın “karanlık ortamı”nda (Diken ve Laustsen, 2014: 159 vd.) gerçekleşmiştir. Yanı sıra, söz konusu saldırı, diğer ülkeler için de kendi ülkelerinin iç huzursuzluğunu gidermenin bahanesi kılınmış ve giriştikleri hukuksuzlukları saldırı üzerinden meşrulaştırmaya çalışmışlardır (Haşimi, 2001: 47). En basitinden, bunun Hindistan’da nasıl bir karşılık bulduğu gösterilebilir; “BJP 1980’lerin tamamı boyunca Hindistan coğrafyasını Hindu coğrafyası olarak yeniden yazmak için büyük çaba harcadı; büyük Müslüman ibadethaneleri kutsal Hindu yerleri ve mabetleri üzerine inşa edilmiş gayrimeşru yapılar olarak gösterildi. Bu Hindu coğrafyası Pakistan’ın nefret edilecek bir şey olarak gösterildiği paranoyak-milliyetçi bir coğrafyayla birleştirilmişti ve Pakistan’la savaş hem bir güvenlik hem de safiyet projesi olarak tartışılıyordu. Bu şekilde BJP hem Hindistan’daki Müslümanların haklarına hem Müslüman Pakistan devletine hem de tüm dünyada İslamiyetin varlığına karşı duyguları seferber etmek için ulusal bir çaba harcadı. 11 Eylül’den sonra bu çaba küresel teröre karşı savaştan alınan dille zenginleştirildi. Teröre karşı savaş BJP ve ortaklarının elinde Müslümanları aşağılanmış ve dışlanmış bir azınlık derekesine düşürmek için yürütülen ulusal kampanyayla eşanlı hale geldi” (Appadurai, 2008: 84-5). Böylece küresel düzeyde “terörizmle mücadele” kampanyaları eşliğinde, kimsenin diğerinin hukuksuzluğuna ses çıkarmayacağı bir küresel uylaşım doğmuş oldu.

Her ne kadar küresel terörün, küreselleşme sürecinin hoşnutsuzluklarının veya adaletsizliklerinin sonucu olduğu¹³ düşünülse

¹³ Bk. Çağan, 2006.

de, bu sefer terör tehdidi mazeretinin kendisi, yöneldikleri hedeflerin süreçten daha da güçlenerek çıkmasına sebep olmaktadır. Yani “teröre karşı savaş” söylemi, ulus-devletlerin daha bir ulus/alıcı/laşmasında ve daha çok devletleşmesinde önemli bir rol ifa etmektedir. Kuşkusuz bu güçlenmenin söz konusu ulus-devlet çatıları altındaki toplumlar için daha çok refah, adalet ve özgürlük doğurduğu söylenemez. Bir kere terörle mücadelede feragat edilmesi beklenenler, ilk önce bu unsurlar olmaktadır. Bu mücadelede yerini alan hemen her ülke, askeri harcamalarını artırmış, sosyal politikalarını geriletmış, yalnızca muhtemel “terör yuvaları”ndan gelenleri değil, kendi (makbul) vatandaşlarını dahi kovuşturma ve gözetlemelerle bunaltmış ve kendi güvenliğini koyduğu kefenin ötekine, bütün özgürlükleri koymuştur (Asad, 2012: 45). Dolayısıyla küresel terörün yeşerdiği zemin, daha da çok sulanmaya başlanmıştır. Bu noktada insan sormadan edemiyor; tam da “terörden başka çare de bırakılmıyor” düşüncesini mi bertaraf ediyor böyle bir durum? Ya da terörün, bizzat bu ulus-devletler için oldukça kullanışlı bir alet olduğu mu keşfedildi de, bu aletten vazgeçilemiyor ve sürekli olarak terör celbediliyor?

Bugün terörü uygulayanlar dışında herkesin, onun varlığından ve her an karşılaşma ihtimalinden ürküntü duyduğu biliniyor. Bir taraftan onu var eden koşullar, Appadurai'nin betimlediği gibi, her an yeniden üretiliyor. Diğer taraftan tedirgin insanlar, onun haklılığını hiçbir şekilde teslim etmeyecek derecede ona muhatap oluyor. Öyleyse bu, sadece bir “öfke patlaması” mıdır, sadece bir “hoşnutsuzluğun ifade biçimi” midir, neyin hoşnutsuzluğudur, sadece bir “adaletsizliklere karşı en sert haykırış” mıdır, ya da nedir? Onu anlayabilmek için nelere bakmak gerekmektedir? Onu anlayabilmek, onu yok edebilmenin ilk aşaması mıdır? Gerçekten yok edilmek istenmekte midir? Artık “terörist” denilen kişi, bir kentli aktör olarak da yanı başımızdaysa ve sokakta, markette, okulda, minibüste omzumuza dokunuyorsa, “kim” olarak dokunmaktadır? Dolayısıyla bugün, küresel şiddet/terör eylemlerini gerçekleştirenler, yalnızca kırsal/eğitimsiz kesimlerden çıkan kimselerden oluşmuyor. Şiddete başvuranlar ve teröristler etkin bir aktör, iyi eğitim almış, çoğunluğu metropollerde yaşamış ve çok yetenekli kişiler arasından da çıkıyor ya da seçiliyor. Böylece bir kentli için terör tehdidi, bizzat

başka bir kentli tarafından üretilmiş oluyor¹⁴. Peki, bu “kent”, hangi özellikleri dolayısıyla “küresel terör”ün kaynağı ve sahnesi haline geliyor?

Anthony Giddens (2008: 932), terörizmi, “yapısı ve bağlamı bakımından böyle bir edimin amacı bir nüfusu ürkütmek ya da bir hükümeti veya uluslararası bir örgütü herhangi bir edimi gerçekleştirmeye ya da gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak olduğunda, [devletle ilgili olmayan bir örgüt tarafından] sivillerin ya da çarpışmaya katılmayanların ölümüne ya da ciddi bedensel zarara neden olmasına niyet edilen herhangi bir eylem” şeklinde tanımlamakta ve “terörizm” kavramının, devletin dışarısında çalışan topluluklarla ve örgütlerle sınırlandırmanın “sağduyulu” olacağını ifade etmektedir¹⁵. Ancak böyle bir tanımlamanın, “devlet karşıtı her türlü faaliyeti nitelendiren bir ad olarak terörizm söylemi”ni (Appadurai, 2008: 26) ürettiği açıktır. Oysa yine kendisinin aynı yerde ifade ettiği gibi, birçok “modern demokratik devlet”, kitlesel sivil kısımlarıyla öteki sivillerde dehşet ve korku yaratmak gibi benzer yöntem ve amaçlarla, yüzbinlerce kişinin yaşadığı kentleri içindekilerle birlikte yerle bir etmişlerdir ve halen de etmektedirler. Dolayısıyla bu durumda, eylemin “ne” olduğundan daha çok, “kimin” yaptığının önemsendiği ve böyle bir tanımlamanın da adilane olmadığı söylenebilir.

Oysa Talal Asad, terörizmi, aksine, kimin yaptığından çok, yapılan şeyin ne olduğuna, yani kullanılan şiddetin biçimine göre tanımlamaktadır. Zira, “(t)eröre karşı savaşın idare edilmesindeki teknikler –ister sorgulama merkezlerinde isterse savaş meydanında olsun-, ‘zorunlu şiddet’in yeniden tanımını gerektirmektedir” (Asad, 2012: 53). Ancak buradaki “şiddetin biçimi” de, teröristin şiddeti olarak terörizm ve devletin meşru şiddeti olarak savaştan ziyade, bu şiddet biçimlerinin, çoğu kez ayırt edilemeyecek nitelikte

¹⁴ Böylece tehdit, “doğa/orman” dan gelen bir “kurt adam/eşkiya” dan değil, “kültür”lü/“kent”li ve bu nedenle de “tanımlanamaz/belirsiz” bir aktörden gelmektedir.

¹⁵ Haşimi (2001: 39), “terörün insanlığa karşı değil, devlete karşı işlenmiş bir suç” olarak telakki edilebileceğini vurguluyor. Ona göre, “Devletin şiddet kullanmadaki meşruiyet iddiası ve tekeli bağlamında bakıldığı zaman, terörü terör haline sokan şey ne insanlığa karşı işlenmiş suç olması ne de canice eylemlere yol açan bir hareket oluşudur. Terör, devlete karşı işlenmiş bir suç olduğu için terördür.”

benzerlik taşıması önem arz ediyor. Asad (2012: 63), “terörizmin kendisine has kötülüğünün, yalnızca masum halkı öldürmek olmayıp, aynı zamanda günlük hayata korkuyu sokması, mahrem amaçların çiğnenmesi, kamusal mekânların güvensizliği, tedbirli yaşamının bitmek bilmez baskısı” olmadığını; “çünkü haklı ya da haksız” devletin kendi meşru şiddeti üzerinden tanımladığı “savaşın da aynı şeyi yapmakta” olduğunu belirtiyor. Böyle olunca da, aktörler, farklı bir düzlemde yeniden değerlendirilmeye tabi kılındıklarında, çok hızlı bir biçimde birbirlerinin yerine geçebiliyor.

Asad (2012: 62), bu iki tür şiddet arasındaki ayrımın “ne zalimlikte, ne de birinin, diğerinin tüm hayat tarzları için oluşturduğu tehditte değil, onların medeni statüsünde” olduğunu, ve asıl tehlikede olan şeyin, “bir medeniyetler çatışması (birbirine zıt iki değer grubu arasındaki bir çatışma) değil, fakat medeniyetin medenileşmemiş olana karşı savaşı”nda aranması gerektiğini, çünkü bu “savaşta bütün medeni kurallar(ın), bir kenara bırakılabil(diğini)” hatırlatıyor. Böylece Schmitt’in “eski nomos”unun motivasyonunun hâlâ işlemeye devam ettiğini gösteriyor.

Terörizm ile ilgili başka bir yaklaşım ise, yine bu çerçevede tanımlanan teröristi ve terörü, onu ortaya çıkaran toplumsal ilişkilerden bağımsız, “doğal bir tür/özne” olarak tasavvur etmekte ve geçirdiği dönüşümü “bir türün evrimi” gibi sunmaktadır. Buna göre, “terörizm, ekonomi-politik politikalara ve gelişmelere, mekânsal değişim ve dönüşümlere, teknolojik yeniliklere tepki vermeye ve kendini bu değişim ve dönüşümlere göre yenileyebilme yeteneğine sahiptir” (Yıldız, 2012: 12). Birbirini besleyen bu iki bakış açısından terörist denilen kişi, “normal” bir insan/birey olarak görülmemekte, ancak bizim yaşadığımız kentlerde yaşamakta, bizimle aynı okullara gitmekte, aynı mağaza ve marketlerde alışveriş yapmakta, aynı ulaşım ve iletişim araçlarını kullanmaktadır. Böylece “modern toplumların dilini kullanarak ve onların yaşam biçimini taklit ederek bir nevi kendini yeniden inşa” (Yıldız, 2012: 21) ederken, mümkün olduğunca “bizim” gibi görünmeye çalışmaktadır. Böylece, “internet cafe”de, yanı başımızdaki masada, büyük bir eylemin planlamasını yaparken, “biz” onu “bizim gibi biri” zannetmekteyiz. Her gün çocuğumuzu emanet ederek okula gönderdiğimiz ve böylece “güvenlikli sitemiz”in önünde dolaşan minibüs, bir gün sonra “güvendiğimiz şoför” ile birlikte, bir kamu binasının önünde infilak ederken bulunabilir. Böyle bir “tür”, her

şeyden önce normal olmayan, hastalıklı, sapkın, münafık (teröristliğini gizleyip “bizim” gibi “görünen”) bir tip olarak “kurt-adam”dır. Hem politik sahnede, hem etik zeminde ve hem de hukukî düzlemde herhangi bir karşılığa sahip olmayan, öldürülebilir ama kurban edilemeyen “kutsal insan”dır (Agamben, 2013). İsim olarak değil, rakamlarla ifade edilen; ölü ele geçirilen, etkisiz hale getirilen, bedeni metafor olarak değil, gerçekten çıplak hale getirilen ve parçalanabilen; bir cenaze olarak defnedilmeyip çukura atılabilen; arkasından yas tutulmaması ve taziyede bulunulmaması gereken; aslında hiç olmamış olması tercih edilen bir “tür”dür terörist. Böyle bir “tür” olarak “terörist”, inançları, düşünceleri, ahlakı, duyguları, arzuları, idealleri olmayan, “geometrik bir nesne” olarak iktidar söyleminde kendisine yer bulur. Böylece terörist, her yerde ve bir an önce toplum için kurtulması gereken bir tür “fazla/artık”¹⁶ olarak takdim edilir.

Arkaik çağrışımıyla “eşkiya” ile bu kadar iç içe, ama bir o kadar uzakta yaşamakta olduğumuz kentlerin ve her gün daha da çok konforumuzun artışı sağlayan küresel ağların sosyal ve ekonomik işleyişini yeniden gözden geçirmenin, yeryüzünü paylaştığımızla yüzleşmenin bir aracı olarak da bakılabilir mi acaba “terörizm”e?

Sonuç yerine: “Olağanüstü hal”, “Karşı-sızdırmazlık” ve “Güvenlik(siz)lik” İnşası Olarak Kent

Kent, daha önceden de ifade edildiği gibi, sadece “yabancılar”ın, sınıfların, fikirlerin karşılaşma mekânı değildir; “karşı-terörler” arasında da bir karşılaşma mekânıdır. Kent, terör gruplarının kendi aralarında, terör gruplarıyla devlet arasında ve devlet terörüyle grup terörlerinin karşılaşma mekânına dönüşür; başka bir ifadeyle küresel ve yerel terörlerin permütasyonu, kente, “karşı-terörler”in

¹⁶ Aslında, “atık” demek belki daha doğru olabilirdi. Zira o, “normal” bünyenin kabul etmediği, dışarı attığı ve hakkında konuşulmaması ve göz önünde olmaması gereken bir “ifrazat”tır. Fakat tam da “kurtulması gereken bir fazlalık” olması, onun mevcudiyetinin sürdürülmesinin garantisi olabiliyor. Zira “meşru” iktidarın da sürdürülebilmesinin araçlarından biri, bu “fazlalık”la mücadele edebilme zemininin varlığıdır.

zorunlu ev sahipliğini yaptırır. Bu karşılaşma, kenti yeniden tanımladığı gibi, aynı zamanda “istisna/olağanüstü hal”in, “karşı-sızdırmazlık”ın¹⁷, “güvenlik(siz)lik”in de doğasını yeniden üretir.

Bugün büyük devletlerin ordularının ulaştığı savaş teknolojisi, bu devletler arasında herhangi bir savaşı imkânsız kılarken¹⁸, üçüncü bir alanda, ancak dolayimli bir biçimde, savaş simülakrı yaşmalarına imkân tanıyor. Bugün Ortadoğu örneğinde olduğu gibi, doğrudan bir karşı karşıya gelmekten ziyade, “mübarizler”¹⁹ aracılığıyla güç gösterisinde bulunuluyor. Mübarizler, “vekâleten” yürüttükleri bu savaşta genellikle, savaş babalarının yerel/üvey evlatları olarak, babalarının silahlarıyla vuruşuyorlar. Savaş babaları, “öz evlatları”nı sadece “öldürmek” üzere programlarken, savaşın sahiciliğini garanti edecek olan “ölüm” ise, zaten kurban da edilemeyen “üvey evlatlar”ın payına düşüyor²⁰. “Teröre karşı savaş”ın gerekçesini oluşturduğu bu terör/savaş, finansmanları açısından, aynı zamanda bir “uluslararası ilişkiler” politikası olarak işlev görürken, diğer yandan, bir savaşın doğurabileceği bütün yan etkilerden de toplumunu uzakta tutuyor. Bu durum, giderek savaşın “yeni nomosu” olmaya doğru yol alıyor. Agamben’in (2008: 9) dediği gibi, “(k)üresel iç savaş’ olarak tanımlanan durumun durdurulamaz ilerleyişi karşısında, olağanüstü halin çağdaş siyasette ege-men yönetim paradigmasına dönüşme eğilimi her geçen gün artmaktadır”. Zizek’in önermesini tersine çevirecek olursak, aslında

¹⁷ “Karşı-sızdırmazlık” tartışması için ayrıca bkz. Güneç ve Karadeniz, 2015; Güneç, 2015.

¹⁸ Hannah Arendt’e (1997: 11) göre de, “(s)avaşın hâlâ bizimle olmasının başlıca nedeni, ne insan türünün gizli ölüm istenci, ne bastırmaya gelmeyen bir saldırı-ganlık dürtüsü, ne de daha inandırıcı olsa da silahsızlanmanın içerdiği ciddi toplumsal ve iktisadi tehlikelerdir. Savaşların hâlâ varolmasının nedenini, uluslararası ilişkilerde savaşın yerine siyasal sahnede başka bir nihai hakemin ortaya çıkmamış olmasında aramak gerekir”.

¹⁹ Araçlarda, orduların karşılaşmasından evvel, teke tek döğüşen düelloclu/savaşçılar. “Mübariz”i kazanan ordu, savaşa bir sıfır önde başlamış sayılır.

²⁰ Talal Asad (2012: 58), liberal demokrasilerde içerideki kamuoyunun, kendi ordularındaki savaş kayıplarına karşı eleştirel olduklarını, ancak bu insani ilginin, askerlerin artık ölmeyi bekleyerek değil, yalnızca öldürmek için savaşa gitmek zorunda oldukları anlamına geldiğini söylüyor.

“devletler arası savaş, sonsuza dek askıya alınmış bir savaş tehdidinden ibarettir”²¹ ve dolayısıyla, savaş sonsuza dek ertelenerek savaşın terör olarak kısmi istihdamına “rıza arzı/imalatı” söz konusudur. Başta içerideki kamuoyu olmak üzere, hepimiz, ülkeler arası bir savaşın ipoteği altında, herhangi bir sorgulamaya gitmeksiz “teröre karşı savaş” a, bu “istisna hal”in kural halini almasına razı oluyoruz.

Aslına bakılırsa, dikkatlerden kaçırılan temel şey, teröre atfedilen “(b)askı yaratıp sindirme(nin), tek başına küçük grup terörünün değil aynı zamanda devlet terörünün de en büyük özelliği” olduğudur. Çünkü bir kere “(s)öylem kurma gücü devlet terörünü, ötekilerine rağmen daha etkili ve tehlikeli kılmaya yetmektedir” (Çağan, 2006: 97, 106). Zaten terörü satın almış olan kamuoyunun, egemenin “teröre karşı savaş” aygıtı marifetiyle iktidar üretme, sürdürme ya da toplumu/siyaseti dizayn etme girişimlerini fark etme kapasiteleri sifıra yakın bir düzeye çekilmektedir. Böylece bir eleştiri dili geliştirmek bir yana, en ufak eleştiri fragmanı dahi, en sert ve kaba adlandırmalara bir davetiye niteliği kazanabiliyor. Grup terörü için ise, baştan “hukuk yolu kapalı” bir yola girildiğinin kabulü demektir bu. Diken ve Laustsen’in, (2014: 173) dediği gibi: “Hükümeti eleştiriyorsan teröristlerin tarafını tutuyorsun demektir. Ya biz ya onlar! Fakat *hem* terörizmi *hem de* onunla savaşma biçimimizi eleştirmek mümkün olmalı. Teröre karşı savaş tüm siyasi reform girişimlerini yasadışı kılabilir. Bu teröristler aslında kimler peki? Dedikleri gibi, kiminin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısı olabilir”. Dolayısıyla, terörizmin, siyasal bir dispozitif olmaktan çok daha fazla “etik” bir mücadele olarak konumlandığı ve “düşman(ın) artık politik bir muhalif olmaktan çıkıp biyo-politik bir tehdit” (Diken, 2011: 111) olarak görüldüğü böyle bir durumda, “(a)rtık terörün, kimin tarafından niçin üretildiğinin bir anlamı kalmamıştır” (Çağan, 2006: 98). Nitekim “bugünlerde görüldüğü üzere insanlığı salt siyasi bir tarafa/tercihe özgülemek kaçınılmaz bir şekilde siyaseti, en az ‘terör eylemi’ kadar, kirletir, daha acımasız ve kuralsız bir savaşa yol açan ahlakçı

²¹ Önermenin aslı şudur: “Bugün içinde yaşadığımız durum, ‘teröre karşı savaş’, sonsuza dek askıya alınmış bir terör tehdidinden ibaret: Felaketin (yeni bir terör saldırısının) meydana geleceği sorgusuz sualsiz kabul ediliyor, ancak felaket sonsuza dek erteleniyor” (aktaran Diken ve Laustsen, 2011: 157).

bir söylem yaratır ve her durumda güç ilişkilerini gizleyerek yaygınlaşır” (Haşimi, 2001: 45). “Globalizasyonun nomosu”nun mekânı olan kent, kısmi istihdamına razı ve şahit olduğumuz, “güç ilişkilerini gizleyen” terör formundaki bu savaşa, en çok maruz kalandır da aynı zamanda. “Yeryüzünün yeni nomosu” olan terör, bekleneceği gibi, en çok da bu *nomosun* mekânı olan kentte vukuu buluyor.

Bugün kentsel mekânların üretilme biçimleri, dünyanın neresinde olduğumuz fark etmeksizin ne kadar tanıdık geliyorsa, yaşadığımız kentlerin “Gazzeleşme”si de o kadar ilginç gelmemektedir. Çünkü “gazzeleşme” de bu “yeni nomos”un içerisinde kendine kayda değer bir yer bulmuşa benzemektedir. “Meydan” ile ilişkilendirilen nizamî “savaş” ve “dağ/orman” ile ilişkilendirilen gerilla/eşkıya “terör”ü, artık “kent”leşmiş bulunuyor ve kentin, kentsel hayatın altyapısını hedef alıyor: yol, hastane, okul, cami, fırın, elektrik, su vs.. Kentlerin “barikat”larla, “hendek”lerle fragmental bir görünümüne kavuşması, onu, “karşı-terörler”in karşılaşma mekânı olarak yeniden bölüyor, kimliklendiriyor ve küresel olana bağlıyor. Gerçekten de artık terörü kimin yaptığının bir önemi kalmaksızın, kent, istisnanın/olağanüstü halin kural haline geldiği, sakinlerini *homo sacer* haline getirdiği ve karşılıklı “sızdırmazlık” rejimlerinin üretildiği bir mekâna dönüşmektedir. Her halükârda, şiddetin ve nefretin gramerinin geçerli olduğu bir “nomos” üretilmektedir. Bu yeni *nomos*, belki de Agamben’in diyebileceği gibi, ormanın kentin lehine ortadan kaybolması ve tam da bu nedenle “bildiğimiz kent”in sonunun başlangıcı olabilir.

Kaynakça

- Agamben, Giorgio (2008), *Olağanüstü Hal* (çev: Kemal Atakay), İstanbul: Varlık Yayınları.
- _____, (2013), *Kutsal İnsan* (çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Alver, Köksal (2010), *Siteril Hayatlar* (Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler), İstanbul: Hece Yayınları.
- Appadurai, Arjun (2008), *Küçük Sayılardan Korkmak* (Öfkenin Coğrafyası Üzerine Bir Deneme), (çev. Ferit Burak Aydar), İstanbul: Timsah Kitap.
- _____, (1996), *Modernity at Large* (Cultural Dimensions of Globalization), Minneapolis London: University Of Minnesota Press.

- Arendt, Hannah (1997), *Şiddet Üzerine* (çev: Bülent Peker), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Asad, Talal (2012), *İntihar Eylemleri* (çev: Fuat Aydın), Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- Bacque, Marie-Helene (2011), “Fransa’da Eski Kızıl Banliyölerdeki Bağlanmalar ve Çözümler Üzerine”. *Toplumbilim*. No: 26. ss. 49 – 54.
- Baudrillard, Jean (2012), *Karnaval ve Yaşam* (çev: Oğuz Adanır), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- _____, (2015), *Tüketim Toplumu* (çev: Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2003), *Modernlik ve Müphemlik* (çev. İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- _____, (2011), *Postmodern Etik* (çev. Alev Türker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- _____, (2006), *Küreselleşme* (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Brown, Wendy (2011), *Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik* (çev: Emine Ayhan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Çağan, Kenan (2006), “Küreselleşme ve Çokkültürlülük Kavşağında Güvenlik Problemi ve Terör”, *tezkire dergisi*, no: 43-44, ss.95-114.
- Çiğdem, Ahmet (1999), “Globalizasyonun Nomosu”, *Pstmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm* (der: Abdullah Topçuoğlu ve Yasin Aktaş), Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirhan, Ahmet (2001), “Kapıların Ardında Kalan ‘Adalet’”, *tezkire dergisi*, No: 23, ss.58-65.
- Diken, Bülent (1997), “Richard Sennett, kamusal yaşam ve kent”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 97, ss. 70-78.
- _____, (2011), *Nihilizm* (çev: Aylin Onacak), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- _____, ve C. B. Laustsen (2014), *Filmlerle Sosyoloji* (çev: Sona Ertekin), İstanbul: Metis Yayınları.
- Foucault, Michel (2013), *Hapishanenin Doğuşu* (çev: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.
- Giddens, Anthony (1998), *Modernliğin Sonuçları*, (çev. Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- _____, (2008), *Sosyoloji*, (haz. Cemal Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güneç, Ömer Faruk ve KARADENİZ, Sıtkı (2015), “Eğitim ve Kentlilik: Filistin Mülteci Kampları”, *IV. Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Eğitim Ekonomi Kalkınma*, B.Akgün, S.Fakih, A.Uysal ve M.Şahin (eds.), Stratejik Düşünce Enstitüsü Yay., Ankara, ss. 81-114.
- _____, (2015), “Kentlilik ve Eve Dönüş: Batı Şeria Mülteci Kampları”, *Arredamento Dergisi*, No: 288, ss. 68-76.

- Haşimi, Cemalettin (2001), "İnsanlık ve Terör: Liberal Hurafeler Dünyası", *tezkire dergisi*, no: 23, ss.38-52.
- İşık, Oğuz (1993), "Modernizm Kenti / Postmodernizm Kenti", *Birikim Dergisi*, No: 53, ss. 41-50.
- Karadeniz, Sıtkı (2003), "Uygarlaşma Süreci ve Oryantalizm", *tezkire dergisi*, No: 33, ss.16
- Karakurt Tosun, Elif (2007), Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtuluş, Hatice (2005), "İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği". *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, H. Kurtuluş, Der. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- _____, (2011), "İstanbul'un Banliyöleşme Deneyiminde Metropoliten Çeperdeki Tarihsel Çiftliklerin Rolü". *Toplumbilim*. No: 26. ss. 87 - 98.
- Perouse, Jean-François (2011), *İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Petrescu, Doina (2002), "Pl(a)ys of Marginality Transmigrants in Paris". *The Hieroglyphics of Space Reading and Experiencing the Modern Metropolis* (ed: Neil Leach), London and New York: Routledge.
- Poyraz, Mustafa (2011), "İstanbul ve Paris'in Yoksul Kenarları ile Merkez Arasındaki Bağlar ve Kopma Noktaları". *Toplumbilim*. No: 26. ss. 15 - 30.
- Schitt, Carl (2009), *Roma Katolikliği ve Politik Form & Kara ve Deniz* (çev: Gültekin Yıldız), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- _____, (2014), *Siyasal İlahiyat* (çev: A. Emre Zeybekoğlu), Ankara: Dost Kitabevi.
- Sennett, Richard (2010), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (çev. Serpil Durak-Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, Georg (2008), "Metropol ve Tinsel Hayat", *Modern Kültürde Çatışma* (çev: Tanıl Bora-Nazile Kalaycı-Elçin Gen), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wacquant, Loic (2011), *Kent Paryaları İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Wacquant, Loic J.D. (2003), "Fransız Banliyöleri ve Amerikan Zenci Gettosu: Karıştırma Yerine Karşılaştırma". *Toplumbilim*. No: 17. ss. 45 - 55.

